

કમિશ્નર ગ્રામ વિકાસની કચેરી

સ્વચ્છ ભારત મિશન (ગ્રામીણ)

બ્લોક નં.૧૬, પ્રથમ માળ, ડૉ. જીવરાજ મહેતા ભવન,
ગાંધીનગર-૩૮૨૦૧૦ સંપર્ક:-૦૭૯-૨૩૨૫૮૭૩૦,
ગુજરાત રાજ્ય, ગાંધીનગર

શ્રમયોગ - સંગઠન - સમૃદ્ધિ

સીઆરડી/એસબીએમ-જી/૧૫ માં નાણાંપંચ/૪/૫ /૨૦૨૦

Date: ૧૪/૦૫/૨૦૨૦

પ્રતિ

- (૧) ચેરમેન-વ-જિલ્લા વિકાસ અધિકારીશ્રી,
જિલ્લા ગ્રામ વિકાસ એજન્સી તમામ.
- (૨) નિયામકશ્રી,
જિલ્લા ગ્રામ વિકાસ એજન્સી તમામ.

વિષય: પીવાના પાણી અને સ્વચ્છતા સેવાઓની જોગવાઈ માટે ગ્રામીણ સ્થાનિક સંસ્થાઓને ૧૫ માં નાણાંપંચની ગ્રાન્ટના ઉપયોગ માટેની સલાહ.
સંદર્ભ: સચિવશ્રી, પેયજલ અને સ્વચ્છતા વિભાગ, જળ શક્તિ મંત્રાલય તથા સચિવશ્રી પંચાયતી રાજ મંત્રાલય, ભારત સરકારના સચુંક્ત પત્ર ક્રમાંક S.11011/1/2020-SBM-DDWS તા: ૧૭/૦૩/૨૦૨૦ નો પત્ર.

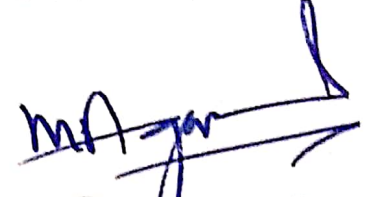
શ્રીમાન,

- આપ સૌ જાણો છો કે, દેશના તમામ ગામોમાં ખુલ્લામાં શૌચ ક્રિયા મુક્ત વર્તુણીકો પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવા અને ઘન અને પ્રવાહી કચરા વ્યવસ્થાપન સુનિશ્ચિત કરવા એટલેકે ODF થી ODF+ તરફ આગળ વધવા માટે યુનિયન કેબિનેટ દ્વારા તા: ૧૯/૦૨/૨૦૨૦ ના રોજ સ્વચ્છ ભારત મિશન (ગ્રામીણ)ના બીજા તબક્કા એટલેકે SBM-G ફેઝ-૨ ને મંજૂરી આપવામાં આવેલ છે. આ પ્રોગ્રામનો અમલ વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧ થી ૨૦૨૪-૨૫ સુધી કરવામાં આવશે. આ પ્રોગ્રામ એ પણ સુનિશ્ચિત કરશે કે રાજ્યમાં કોઈ પણ શૌચાલયથી વંચિત ન રહી જાય અને દરેક પાસે શૌચાલયની સુવિધા હોય અને તેનો નિયમિત ઉપયોગ કરે.
૨. વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧ ના વયગાળાના અહેવાલમાં ૧૫માં નાણાંપંચે ગ્રામીણ લોકલ બોડી માટે પાણી પુરવઠા અને સ્વચ્છતાને રાષ્ટ્રીય પ્રાધાન્ય આપેલ છે. જે અનુસાર ૧૫માં નાણાંપંચની ગ્રાન્ટ રૂ. ૬૦,૭૫૦/- કરોડના ૫૦% રકમ એટલેકે રૂ. ૩૦,૩૭૫/- કરોડ ગ્રામીણ લોકલ બોડી માટે (અ) સ્વચ્છતા અને ખુલ્લામાં શૌચક્રિયા મુક્ત પરિસ્થિતિની જાળવણી (બ) પીવાના પાણીનો પુરવઠો, વરસાદી પાણીના સંગ્રહ, અને પાણીના રિસાયકલિંગ માટે ખર્ચ કરવામાં આવશે. પંચાયતી રાજ સંસ્થાઓ દ્વારા ઉક્ત સૂચિત બે ઘટકો માટે ૫૦% ગ્રાન્ટ ખર્ચ થાય તે સુનિશ્ચિત કરવાનું રહેશે. જો કે, કોઈ પણ ગ્રામ પંચાયત એક વર્ગની જરૂરિયાતોની કામગીરી સંપૂર્ણ રીતે આવરી લે, તો તે ગ્રામ પંચાયત અન્ય વર્ગ માટેના ભંડોળનો ચોક્કસ ઉપયોગ કરી શકે છે. વર્ષ ૨૦૨૦-૨૧ માટે ૧૫ મા નાણાંપંચ દ્વારા પંચાયતી રાજ સંસ્થાઓને ફાળવવામાં આવેલી રાજ્ય વાર ગ્રાન્ટની વિગત પરિશિષ્ટ-૧ માં સામેલ છે.
 ૩. છેલ્લા પાંચ વર્ષ દરમિયાન, ગામડાઓમાં ખુલ્લામાં શૌચક્રિયા મુક્ત (ઓડીએફ) દરજ્જો મેળવવા માટે સ્વચ્છ ભારત મિશન (ગ્રામીણ) હેઠળ વિશાળ પ્રયત્નો અને રોકાણ કરવામાં આવ્યા છે. ODF પરિણામો ટકાવી રાખવા અને દેશના તમામ ગામોને સોલિડ અને લિક્વિડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ એટલે કે ODF+ હાંસલ કરવાના લક્ષ્ય સાથે એસબીએમ (જી) ના ફેઝ-૨ ને મંજૂરી આપવામાં આવી છે. એ જ રીતે, ગ્રામીણ વિસ્તારોના દરેક ઘરના લોકોને લાંબા ગાળાના આધારે પૂરતા પ્રમાણમાં યોગ્ય પીવાલાયક નિર્ધારિત ગુણવત્તાવાળા પાણીના પુરવઠાની ઉપલબ્ધતા સુનિશ્ચિત કરવા માટે, જલ જીવન મિશન (જેજેએમ) રાજ્યો સાથેની ભાગીદારીમાં અમલી બનેલ છે. જલ જીવન મિશન અંતર્ગત, ગ્રામ પંચાયતો અને / અથવા તેની પેટા સમિતિને પોતાની જળ સપ્લાય સિસ્ટમના આયોજન, અમલીકરણ, સંચાલન, જાળવણી અને નિભાવણી માટે સશક્ત બનાવવા માટે નક્કર પ્રયત્નો કરવામાં

આવી રહ્યા છે. બંને યોજનાઓ હેઠળ, મુખ્ય પ્રવૃત્તિઓને ઓળખવામાં આવી છે અને આવી પ્રવૃત્તિઓની વિગત આ સાથે પરિશિષ્ટમાં ૨ અને ૩ માં સામેલ છે. પંચાયતી રાજ સંસ્થાઓ તેમની જરૂરીયાતો અનુસાર વધારાની પ્રવૃત્તિઓ પણ કરી શકે છે. એ બાબત ને ધ્યાને લેવાની રહેશે કે પંચાયતી રાજ સંસ્થાઓ પીવાના પાણી પુરવઠા, જળસંચય, સ્વચ્છતા તથા ધન અને પ્રવાહી કચરા વ્યવસ્થાપનના લક્ષ્યોને પ્રાપ્ત કરવા માટે તે અંગેની પ્રવૃત્તિઓ જાતે કરી શકશે અથવા નિયત શરતો અને જોગવાઈઓને આધીન સર્વિસ પ્રોવાઇડરને જોડી શકશે. ભારત સરકારના પેયજળ અને સ્વચ્છતા વિભાગ દ્વારા ગ્રામ પંચાયતોના કદ, વસ્તી, ધન અને પ્રવાહી કચરાના જથ્થા તથા ગ્રામ પંચાયતોના જૂથના આધારે વિવિધ અમલીકરણ મોડેલ અને ટેકનોલોજી અંગે માર્ગદર્શિકા બહાર પાડવામાં આવશે. વધુમાં ભારત સરકાર દ્વારા ગ્રામ પંચાયતો માટે અપનાવી શકાય તેવા યોગ્ય સર્વિસ લેવલ પેરામીટર્સ સાથેના મોડેલ કોન્ટ્રાક્ટ અગ્રીમેન્ટ પણ તૈયાર કરી અલગથી મોકલી આપવામાં આવશે.

૪. આથી આપને જણાવવામાં આવે છે કે પાણી અને સ્વચ્છતા માટેના ૧૫માં "નાણાં પંચની ગ્રાન્ટ્સનો ઉપયોગ કરતી વખતે, જલ જીવન મિશન અને એસબીએમ (જી) ફેઝ -૨ હેઠળ ઓળખાતી પરિશિષ્ટ - ૨ અને ૩ માં સામેલ તમામ પ્રવૃત્તિઓને પ્રાધાન્ય આપી શકાય તેમજ ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં પીવાના પાણી અને સ્વચ્છતા સુવિધાઓની જરૂરિયાતોને પૂર્ણ કરી શકાય તે માટે આપની કક્ષાએથી આપના જિલ્લાની તમામ ગ્રામ પંચાયતોને ૧૫માં નાણાંપંચની ગ્રાન્ટ ખર્ચ થવા માટે જરૂરી સૂચના કરવા જણાવવામાં આવે છે.

વધુમાં એનેક્સર-૨ માં સૂચિત પાણી સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ અને એનેક્સર ૩ માં સૂચિત સ્વચ્છતા સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓનો એક્શન પ્લાન બનાવી તે અંગેના થનાર ખર્ચ ૧૫માં નાણાપંચ હેઠળ ઉપલબ્ધ ફંડમાંથી કરવાનો હોય આ માટે જરૂરી આયોજન સત્વરે હાથ ધરવા જણાવવામાં આવે છે.

કમિશ્નર-૧-અગ્રસચિવ
ગ્રામ વિકાસ
ગુજરાત સરકાર, ગાંધીનગર

નકલ સવિનય રવાના,

૧. વિકાસ કમિશ્નરશ્રી, વિકાસ કમિશ્નરશ્રીની કચેરી તરફ જાણ તથા જરૂરી કાર્યવાહી હાથ ધરવા સારું.

એનેક્ષર: ૧

ક્રમ	રાજ્ય	ગ્રાન્ટ (રૂ. કરોડમાં)
૧	ગુજરાત	૩,૧૯૫/-

એનેક્ષર- ૨

ક્રમ	પીવાના પાણીને લગતી પ્રવૃત્તિઓ
	નિયમિત ધોરણે ઓછામાં ઓછા ૫૫ લિટર પ્રતિ વ્યક્તિ પ્રતિ દિવસ માટે લાંબા ગાળાની પાણી પુરવઠા પ્રણાલી સેવા પ્રદાન કરવી
૧	પીવાના પાણીના હાલના જળ સ્ત્રોતોમાં વૃદ્ધિ જેમ કે બોર વેલ રિયાર્જ, રેન વોટર હર્વેસ્ટિંગ, ચેકડેમ, પાણીના જળાશયોના પુનર્વસન અને પાણીના સંગ્રહ
૨	શાળાઓ, આંગણવાડી કેન્દ્રો, આરોગ્ય કેન્દ્રો, જેવી સંસ્થાઓમાં પાણી આપવું વગેરે
૩	ડિઝાઇન કરેલ નિયત સમયગાળા માટે સર્વિસ ડીલેવરીમાં જરૂરી સુધારો કરવા માટે હાલની પાણી પુરવઠા યોજનાઓ / સિસ્ટમોની મરામત
૪	ગામની નજીકના પાણીના સ્ત્રોત માંથી ઓવર હેડ ટાંકી, સમ્પ તથા નાના મકાનો ધરાવતા લોકો માટે નાહવા અને ધોવાના સ્થળોએ બોરવેલ મારફતે પાણી લાવવું.
૫	ગ્રે વોટરનું ટ્રીટમેન્ટ અને તેનો ફરીથી ઉપયોગ કરવો. સ્ટેબિલાઇઝેશન પોન્ડ અને તેના સંબંધિત માળખાકીય સુવિધાઓ.
૬	પીવાના પાણી પુરવઠા અને ગ્રે વોટર મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમની જાળવણી અને નિભાવણી.

એનેક્ષર- ૩

ક્રમ	સ્વચ્છતા સંબંધિત પ્રવૃત્તિઓ
૧	ગ્રામ પંચાયતોમાં સ્વચ્છતાના હેતુ માટે બનાવેલ તમામ સમુદાયિક સંપત્તિ અને સોલીડ અને લિક્વિડ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ (SLWM) ના કામો વગેરે નું સંચાલન, જાળવણી અને નિભાવણી. જેમ કે ૧. કોમ્યુનિટી મેનેજ્ડ સેનિટરી કોમ્પ્લેક્સ, ૨. ગ્રે વોટર મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમ ૩. ગોબરધન પ્રોજેક્ટ ૪. ફિક્લ સ્વજ મેનેજમેન્ટ ૫. સોક પિટસ ૬. કમ્પોસ્ટ પીટ.
૨	ગ્રામ પંચાયતોમાં ઘરેથી નીકળતા ઘન કચરા (વેસ્ટ)ની એકત્રીકરણ કલેક્શન સંચાલન તેમજ કમ્પોસ્ટ સેન્ટર સુધી તેનું પરિવહન અંગેનું આયોજન
૩.	સ્વચ્છ ભારત મિશન (ગ્રામીણ) ભાગ-૨ ની માર્ગદર્શિકામાં સૂચવેલ ફંડના ધોરણો મુજબ સમુદાય સંચાલિત સ્વચ્છતા સંકુલ (CMSC)ના નિરમાની કામગીરી.
૪	સ્વચ્છ ભારત મિશન (ગ્રામીણ) ભાગ-૨ ની માર્ગદર્શિકામાં સૂચવેલ ફંડના ધોરણો મુજબ કોમ્યુનિટી કમ્પોસ્ટ પીટ, કોમ્યુનિટી સોક પીટ/ગ્રે વોટર મેનેજમેન્ટ સિસ્ટમના નિર્માણની કામગીરી
૫	સ્વચ્છ ભારત મિશન (ગ્રામીણ) ભાગ-૨ ની માર્ગદર્શિકા મુજબ ગ્રામ્ય સ્તરના સ્ટોરેજ યુનિટ થી તાલુકા કક્ષાના પ્લાસ્ટિક વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ યુનિટ સુધી પ્લાસ્ટિક કચરાના પરિવહનની કામગીરી.

૬	સામુદાયિક સ્તરે જૂથમાં શૌચાલયોનું રિટ્રોફીટીંગ.
૭	ગટર લાઇન સુવિધા માટે (ડ્રેનેજ ચેનલ)ના બાંધકામની કામગીરી
૮	ગ્રામ પંચાયતોમાં કચરાના વ્યવસ્થાપન માટેનાં સાધનો,પરિસરની સફાઇ કામ કરતાં સફાઈ કામદારોને તેઓની સલામતી માટે માસ્ક /ગમ બૂટ /હેડ ગ્લોવ્સ વગેરે જરૂરી સાધનો પૂરા પાડવાનું આયોજન કરવું.
૯	ગ્રામ્ય સ્તરે જાહેર સ્થળોએ ભીના અને સૂકા કચરાને જુદા જુદા પાડવા માટે સામુદાયિક કચરા પેટીની જોગવાઈ (બે બિન સિસ્ટમ)
૧૦	કલેક્શન સેન્ટર પર માસિક સ્રાવ કચરા વ્યવસ્થાપનની કામગીરી હાથ ધરવી જેમાં ભારત સરકાર/રાજ્ય સરકાર ના પ્રદૂષણ નિયંત્રણ બોર્ડ દ્વારા માન્યતા પ્રાપ્ત કરેલ ઇન્સિનેરેટર મોડેલ સામેલ કરી શકાય
૧૧	મિનિસ્ટ્રી ઓફ ન્યુ એન્ડ રિન્યૂએબલ એનર્જી દ્વારા સંચાલિત ન્યુ નેશનલ બાયોગેસ એન્ડ ઓર્ગેનિક મેન્યોર પ્રોગ્રામ (NNBOMP) ના ધારા ધોરણો મુજબ તાલુકા દીઠ ઓછામાં ઓછા ૧૦ ગોબરધન પ્રોજેક્ટનું આયોજન.

સ્વચ્છ ભારત મિશન ગ્રામીણ ભાગ-૨ ની માર્ગદર્શિકાની જોગવાઈ અનુસાર એનેક્ષર-૩ માં સૂચિત પ્રવૃત્તિઓ ૧૫માં નાણાં પંચમાંથી લેવાની રહેશે.

परमेश्वरन अय्यर

सचिव

भारत सरकार

जल शक्ति मंत्रालय

पेयजल एवं स्वच्छता विभाग

Parameswaran Iyer

Secretary

Government of India

Ministry of Jal Shakti

Department of Drinking Water and Sanitation

सुनील कुमार

सचिव

भारत सरकार

पंचायती राज मंत्रालय

Sunil Kumar

Secretary

Government of India

Ministry of Panchayati Raj

No.S-11011/1/2020-SBM-DDWS
17th March, 2020

Dear Shri Mukim

Subject: Advisory for utilization of 15th Finance Commission grants to Rural Local Bodies (RLBs) for provision of drinking water & sanitation services - regarding

As you are aware, availability of assured potable water in adequate quantity and of prescribed quality at household level and improved sanitation hold the key for a better quality and disease-free life, thus improving socio-economic condition of people. In accordance with the spirit of 73rd Amendment to the Constitution, it is important that Gram Panchayats (GPs) are empowered to manage these services in villages. In this spirit, successive Finance Commissions have given priority to social sectors *inter alia* water supply and sanitation in the form of State specific grants as well as grants to Panchayats for 'management of water supply' and 'sanitation'.

2. 15th Finance Commission in its interim report for the year 2020-21, has identified water supply and sanitation as national priority areas for rural local bodies, and accordingly 50% of Rs. 60,750 crore i.e. Rs. 30,375 crore has been allocated as tied-grants to RLBs for (a) sanitation and maintenance of open-defecation free (ODF) status; and (b) supply of drinking water, rain water harvesting and water recycling. PRIs have to earmark one half of these tied grants for each of these two components. However, if any Gram Panchayat has fully saturated the needs of one category, the particular GP can utilize the funds for the other category. State-wise aggregate grants allocated to PRIs by the 15th Finance Commission for 2020-21 is enclosed for ready reference (Annex-I).

3. During the last five years, huge efforts and investment have been made under **Swachh Bharat Mission (Grameen)** (SBM (G)) to achieve the Open Defecation Free (ODF) status in villages. Phase-II of SBM (G) has been approved with the aim to sustain the ODF outcomes and to cover all villages in the country with Solid and Liquid Waste Management i.e. ODF plus. Similarly, to ensure that every household in rural areas have piped water supply in adequate quantity and of prescribed quality on long-term basis, Jal Jeevan Mission (JJM) is under

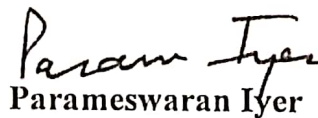
implementation in partnership with States. Under JJM, concerted efforts are being made to empower Gram Panchayats and/ or its sub-committee to plan, implement, manage, operate and maintain their own water supply system. Under both the schemes, major activities have been identified and illustrative list of such activities are annexed. PRIs can take up additional activities too as per their requirements. It may be noted that PRIs can either perform these activities themselves or engage 'service providers' on agreed terms and conditions to achieve the goals that have been set relating to drinking water supply, water conservation, sanitation, solid & liquid waste management. Various models of implementation and technology options based on size, population, volume of solid & liquid waste etc. of GPs/ cluster of GPs will be indicated in the detailed Guidelines to be issued by Department of Drinking Water & Sanitation. Further, Model Contract Agreements with well defined 'service level parameters' will also be prepared and circulated separately for adoption by GPs.

4. You are requested to bring it to the notice of all the PRIs that while utilizing the 15th Finance Commission grants for water and sanitation, priority may be given to cover all the activities identified under JJM and SBM (G) Phase-II (as per Annex – II & III) so as to saturate the needs of drinking water and sanitation facilities in the rural areas of the country.

Sunil Kumar

Yours sincerely

Parameswaran Iyer

Shri Anil Mukim
Chief Secretary
Government of Gujarat
Gandhinagar

State-wise aggregate grants allocated to PRIs by the 15th Finance Commission for 2020-21

(Rs. In crore)

S. No.	State	Grants
1.	Andhra Pradesh	2,625
2.	Arunachal Pradesh	231
3.	Assam	1,604
4.	Bihar	5,018
5.	Chhattisgarh	1,454
6.	Goa	75
7.	Gujarat	3,195
8.	Haryana	1,264
9.	Himachal Pradesh	429
10.	Jharkhand	1,689
11.	Karnataka	3,217
12.	Kerala	1,628
13.	Madhya Pradesh	3,984
14.	Maharashtra	5,827
15.	Manipur	177
16.	Meghalaya	182
17.	Mizoram	93
18.	Nagaland	125
19.	Odisha	2,258
20.	Punjab	1,388
21.	Rajasthan	3,862
22.	Sikkim	42
23.	Tamil Nadu	3,607
24.	Telangana	1,847
25.	Tripura	191
26.	Uttar Pradesh	9,752
27.	Uttarakhand	574
28.	West Bengal	4,412
	Total	60,750

S. No.	Drinking Water related activities
Long-term sustainability of water supply system to provide minimum service level of 55 litre per person per day of potable water on regular basis. Illustrative activities (but not exhaustive) are:	
1.	Augmentation of existing water source(s) of drinking water viz. bore well recharge, rain water harvesting viz. check dams, rehabilitation of water bodies, watershed and springshed management, etc.
2.	Providing water in institutions like schools, Anganwadi centres, Health centres, etc.
3.	Retrofitting of existing water supply schemes/ systems to improve service delivery for whole design period
4.	Bringing water from nearby surface source, bore well, in-village distribution network, overhead tank (ESR), sump, washing & bathing place for people having small houses, cattle troughs, etc.
5.	Grey water treatment and its reuse viz. stabilization pond and associated infrastructure
6.	Operation and maintenance of drinking water supply and grey water management systems

S. No.	Sanitation related activities
1.	Operation and maintenance of all community assets created for the purpose of sanitation and Solid and Liquid Waste Management viz. Community Managed Sanitation Complex, grey water management system, GOBARDHAN projects, Faecal Sludge Management projects, soak pits, compost pits
2.	Collection and transportation of waste from households to village level treatment site and management of compost center.
3.	Construction of Community Managed Sanitation Complex as per funding norms of SBM(G) phase-II guidelines.
4.	Construction of community compost pits, community soak pits/ grey water management system as per funding norms of SBM(G) phase-II guidelines.
5.	Transportation of plastic waste from village storage to Plastic Waste Management Unit at Block level (refer to SBM-G phase-II guidelines)
6.	Retrofitting of toilets at community level for group of toilets.
7.	Construction of drainage channels
8.	Equipment for cleaning the waste management premises and safety gears for workers which may include masks/ gumboots etc.
9.	Provision of community level segregation bins at public places (two bins system)
10.	Menstrual Waste Management at appropriate place preferable at collection Centre which may include incinerator models approved by CPCB/ SPCB
11.	Scaling up of GOBAR-Dhan projects (minimum 10 per Block) as per norms under New National Biogas and Organic Manure Programme (NNBOMP) of Ministry of New and Renewable Energy.